

ULUSLARARASI ÜSKÜDAR SEMPOZYUMU V

1-5 Kasım 2007

B İ L D İ R İ L E R

CİLT I

EDİTÖR

DR. COŞKUN YILMAZ

ÜSKÜDAR
BELEDİYESİ

**ULUSLARARASI
USKUDAR SEMPOZYUMU V**

YAYIN KURULU

Prof. Dr. Mehmet İpşirli / Prof. Dr. İsmail Eriinsal
Prof. Dr. Mustafa Uzun / Prof. Dr. Zekeriya Kurşun
Prof. Dr. Tufan Buzpınar / Doç. Dr. Mustafa Sabri Küçükaşcı
Yrd. Doc. Dr. Erhan Afyoncu

YAYIN KOORDİNATÖRÜ

Doç. Dr. Mustafa Sabri Küçükaşcı

YAYINA HAZIRLIK

Zafer Cınar, Ugur Demir

İMLA VE TASHİH

Prof. Dr. Mustafa Uzun, Ahmet Karataş

GORSEL ARASTIRMA

Zafer Çınar, Ugur Demir

FOTOGRAF

Zekiye Ermiş, A. Bilal Aslan, Suphi Darıcalı

SEMPOZYUM FOTOĞRAFLARI

Kenan Koca, İsa Telli

TASARIM

Hamit Celebi

BASKI VE CİLT

Görsel Dizayn Ofset Matbaacılık Tic. Ltd. Sti.

İstanbul 2008

ISBN 978-9944-5807-5-5

Telif hakları Üsküdar Belediyesine aittir, tamamı veya bir kısmı izinsiz
basılamaz, çoğaltılamaz, kaynak gösterilmeden iktibas edilemez.

ÜSKÜDAR BELEDİYESİ

Hakimiyeti Milliye Caddesi,

Atlas Çıkmazı No: 69

ÜSKÜDAR / İSTANBUL

Tel: 0 216 531 30 00 • Faks: 0 216 531 31 03

www.uskudar.bel.tr

Üsküdar'ın Kültürel ve Tarihsel Dokusunun Şehir Müzesi Projesi'ne Uyarlanması

DOÇ. DR. FETHİYE ERBAY

Boğaziçi Üniversitesi

Kültürü gelecek kuşaklara taşımakla görevli müzeler toplumun kültürel kimliği için de gereklidir.

Müzeler, değer biçilmez eserleri, muhteşem mekânları, tarihsel ve sanatsal açıdan sundukları imkânlar ile öncelikle ziyaret edilmesi gereken mekânlardır. Hem kendi, hem de ülkenin tanıtımını sağlayan kurumlar olarak müzeler, eğitim-araştırmaya kaynak sunarlar.

Kentleşme bazında modernliğin yeniden tanımlanması ve süregelen yaklaşımlara kültürel ve sanatsal değerlerle karşı çıkabilmek için müzeler aracı olmuşlardır. Bize geçmiş ile geleceği bağlayan yeni görseller sunmuşlardır. Tarihî mirasımızı, sınırsız çeşitlilikteki parametrelere göre değerlendirme imkanı sunan müzeler, son yıllarda hükümet programlarının da bir parçası olmuşlardır. Belediyeler de, müzeler aracılığıyla çeşitli sanatsal ve kültürel değerlerin belgelenmesine destek vermişlerdir.

İstanbul'un 2010 yılında Avrupa Kültür Başkenti seçilmesiyle de bu çalışmalara hız verilmiştir. Üsküdar Belediyesi de 2010 adıyla projelerde yer almıştır. Üsküdar'ı yarın için planlama çalışmaları arasında birkaç müze örneği önermek istedim.

Bu oturumda, modernliğin, içerdiği karmaşıklığı gözardı etmeksizin, kendi çeşitliliği içinde yeniden şehrin tarihini keşfetmemize yarayan kuramsal ve eleştirel analizlere yer verilecek müzelerin kurulma gerekliliğinden bahsedeceğim.

Üsküdar'da kentleşme bazında değişimin yeniden ele alınmasına yönelik müze projeleri içinde; Ulaşım Müzesi, Mimarlık Tarihi Müzesi, Adalet Müzesi, Sağlık

Müzesi, Metro, Şehir Müzesi açılmalıdır. Ayrıca Üsküdar'ın kültürel ve tarihsel dokusunu yansıtan bir şehir müzesinin oluşturulmasıyla ilgili birikimlerimi de paylaşmak istiyorum.

Son günlerde basından “Üsküdar 2010'a hazırlanıyor. Yok olmaya yüz tutmuş tarihî eserler restore edip, sosyal hayata kazandırılıyor” haberlerine sıkça raslıyoruz. Bu çalışmalar kapsamında öncelikle açılması planlanan müzelere göz attığımızda Üsküdar sınırları içinde 6 yeni müzenin inşası için start verildiğini, Milli Mücadele Müzesi, Ulaşım Müzesi. Müzik Müzesi, Sümerbank Müzesi, Fatih Sultan Mehmed Müzesi, Cüzzamhane ve Tebhîrhâne'nin de bu projeler arasında yer aldığını duyuyoruz. 2007 yılında tamamlanan Bağlarbaşı Kültür Merkezi'nde Ulaşım Müzesi'nin kurulması çalışmaları halen sürmektedir.

Açılması planlanan ulaşım ya da taşıt müzeleri örneklerini Dünya'nın hemen her şehrinde görmek mümkündür.

Ulaşım Müzesi

Seyahatla ilgili tüm tarihsel değişimi sergileyen müzeler olarak, toplu taşıma araçlarının gelişimini sergiler. Toplu taşıma araçlarını gelişimiyle, geniş çeşitlilikte koleksiyona sahip müzeler olarak; raylı sistem, hızlı tren deniz ve hava araçlarının da yer aldığı, ulaşım tarihçesinin devamlı değişen yüzünü sergilerler. Delhi, New York, Paris, Shanghai, Yokohama, Minnesota, Birmingham, Manchester, Ireland National Transport Museum ve Tokyo Eski Ulaşım Müzesi bu guruptaki müzelere örnek verilebilir. Yeniden düzenlenerek Kasım 2007'de açılacak iddialı müzelerden biri de London Transport Museum'dur. Ziyaretçilere yönelik simulator aletleri ile ulaşım araçları kullanabileceği, çeşitli interaktif sergileme odaları oluşturulmuştur.

Metro Müzesi

Tarihsel kültürel ve ticari değişimin hızını ve moderliğin değişimini sergileyen müzeler arasında son yıllarda Metro Müzeleri de yer almaktadır. Metro müzeleri iki grupta kurumlaşmaktadır. Birinci grup metronun çalışma sisteminin yer aldığı tarihsel gelişimi sergileyen müze türleridir. U-Bahn Metro Müzesi, Metro Tarihi Müzesi bu guruba örnektir.

Moskova ve Atina Metro Müzesi, metro inşaatları sırasında çıkan kalıntıların sergilendiği ikinci grup metro müzelerine örnektir. 2005 yılında 70. yılını kutlayan Moskova Metroları eşsiz mimari yapıları, duvar, tavan, sütun, heykel, merdiven ve holleri ile ünlüdür. Sovyet mimarisinin eşsiz örneklerini sergileyen Moskova Metrosu paleontoloji açısından da eşsiz buluntulara sahiptir. Dünya'nın en güzel metroları ünvanına sahip Moskova Metrosu 11 network ve 160 istasyonu ile heryıl yenisi açılarak eklenmekte ve büyümektedir.

Atina Metro Müzesi arkeolojik kalıntılar ile ulaşımın birleştiği müze olarak ilgi çekicidir.

Metro kazıları sırasında eşsiz arkeolojik eserler, dinazor fosilleri, eski şehir kalıntılarının sergilendiği metro istasyon müzesi ile ünlüdür. Metro içinde düzenlenen müzede, camlı dolaplar içinde buluntular sergilenirken, Bizans, Roma, erken dönem Yunan yerleşim örneklerinden izler sergilenmektedir.

Ülkemizde de son yıllarda metro istasyonu yapımı sırasında ortaya çıkartılan tarihi kalıntılar “metro-müze” nin kurulmasının zorunlu hale getirmiştir. Üsküdar da Metro kazıları sırasında çıkarılan arkeolojik bulguları, tarihi kalıntıları bulunduğu yerde sergilenmeli anlayışıyla dünyada da örneği olan metro istasyonu içinde ‘metro-müze’ açılmalıdır.

Adalet Tarihi Müzesi

2000’li yıllarda sosyal bir kurum olarak görülen müzelere sosyal adaleti teşvik için görevler yüklenmiştir. Yargı, zindan, kule ve korku müzeleri de adalet sistemini yansıtan müzeler olarak kurulmuştur. Özellikle Ortaçağ yargı sistemini, ihtilal ve ihtilal sırasındaki bazı idamların canlandırıldığı müzeler son yıllarda yaygındır. Karanlık zindan hücreleri, mahzenlerde çeşitli ışık, ses efektleri ve multi medya düzenlemeler yer alır. Londra, Edinburg Korku Müzeleri, Nottingham Robin Hood’s Müzesi bu tür yargı müzelerine örnek verilebilir. 1993 yılında Magosa’da açılan Namık Kemal Korku Müzesi, İstanbul Yedikulehisar Müzesi, Amenas Zindanı da bu örnekler arasındadır.

Üsküdar’da Fatih Sultan Mehmet’in yargılandığı Mahkeme Binası olarak bilinen ve restore edilen bina, müze olarak fonksiyonlandırıldığında bu tür müze grupları arasında yer alacaktır.

Mimarlık Tarihi Müzesi

Üsküdar’da kentleşme bazında mimari değişimin yeniden ele alınmasına yönelik müze projeleri arasında; mimari gelişimi yeniden düşünmek ve yeniden inşa etmek için Mimarlık Tarihi Müzesi kurulabilir. Sanal ortamda konut mimarisi ve konut kültürü, çevresel çalışmalarla birlikte yerelmalıdır. Evler, semtler Üsküdar’ın kimliğini oluşturan yapı taşlarındandır. Görsel açıdan zengin ve etkin sergileme yöntemleri kullanarak konu üç boyutlu tasarımlar şeklinde sergilenmelidir. Deprem Simülasyon Merkezi olarak sahildeki platform fonksiyonlandırılabilir. Müzenin ana sergileme alanının ortasında deprem simülasyon alanı yaratılabilir. Kronolojik ve tematik olmak üzere ışık, ses ve hareket alternatif kurgulardan yararlanarak, Üsküdar’ın geçirdiği depremler, deprem öncesi ve deprem sonrası görüntüler ile şehrin değişimi verilebilir.

Moskova Metro su

Üsküdar bölgesinin; kültürel, tarihi ve coğrafi açıdan sahip olduğu zenginlikleri göz önünde bulundurduğunda, kültürlerin buluşma noktası olan bu müzelere ihtiyaç vardır. Bu oturumda, “modern”i, içerdiği karmaşıklığı gözardı etmeksizin, kendi çeşitliliği içinde Üsküdar’ın geçirdiği değişimi yeniden görmeyi öneren kuramsal ve eleştirel analizlere yer verecek şehir müzesi kurulmalıdır. Şehir müzeleri insanların yaşam tarzlarının, inançlarının, geleneklerinin, kısaca geçmişinin sergilendiği mekânlardır. Bu müzeler, ulusal kültürün sürekliliğini sağlama ve kültürü gelecek kuşaklara taşımakla görevli olup, toplumun kültürel kimliği için de gereklidir. Şehir müzesinin kurulma gerekliliği şehir müzeleri, toplum ilişkisini artırması açısından önemlidir.

Halkın şehircilik konusunda bilinçlenmesine kaynak oluşturur. Şehircilikle ilgili araştırma yaparak, bilimsel yorumlar çıkarmayı sağlar. Kültürel ve bilimsel benzerliklerin ve farklılıkların keşfedilmesini sağlar. Zengin tarihi geçmişe tanıklık etmelerine yardım eder.

Yurt dışında şehrin tarihini yansıtan şehir ya da kent müzelerin kurulması son yıllarda gittikçe artmaktadır. Belediyeye bağlı yönetim organı içinde şehir müzeleri yapılanmıştır.

Paris, Roma, Londra, Lüksemburg, Liverpool, New York, Moskova, Pekin, Şam, Kahire, Tebriz, Semerkant, Taşkent, Oslo Kent Müzesi kent kültürü ile bir ulusun değerlerini yansıtan müzeler olarak kurulmuşlardır. Norveç Kent Müzesi ,

İsveç Stockholm Müzesi, Tokyo Modern Sanat Şehir Müzesi, Viyana Şehir Müzesi, mimarisi ve kültürel zenginliği müzede, şehrin genel tarihinden kesitler şeklinde sergilenmektedir. 5.000'den fazla sergilenen eser sayısı ile Köln Şehir Müzesi bu gruptaki en büyük müzelerden birisidir.

Şehir müzesi; kaybolmakta olan yada varlığının sürdüren etnoğrafik unsurların değerlendirildiği kurum olarak önemlidir. 2007 yılında ülkemizde şehir müzeleri sayısal olarak incelendiğinde müzecilik açısından durum pek parlak olmasada açılması planlanan pekçok şehir müzemiz vardır.

Bursa Kent Müzesi, İzmit Elektronik Kent Müzesi, İzmir Kent Arşivi ve Müzesi, Karabük, Kayseri, İzmir, Kastamonu, Edirne ve İstanbul şehir müzeleri vardır. Pekçok belediye tarafından da şehir müzeleri kurma çalışmaları sürmektedir. Erzurum Şehir Müzesi Kültür ve Dokümantasyon Merkezi, Çankırı Şehir Müzesi, Sakarya Şehir Müzesi, Nezih Eldem Şehir Müzesi, Antalya Kent Müzesi, Kayseri Kent ve Mimar Sinan Müzesi, Safranbolu, Muğla, Samsun, Eyüp Belediyesi Nezih Eldem Şehir Müzesi, Üsküdar Şehir Müzesi açılma çalışmaları süren müzelere örnektir.

Üsküdar Şehir Müzesi

Üsküdar şehir müzesi, şehrin görsel hikâyesini anlatacaktır. Üsküdar günümüze kadar pekçok tarihi olaya tanıklık etmiş, pekçok tarihi kişiliğe ev sahipliği yapmıştır. Sufiler, erenler, yatırlar, sanatçılar, sultanlar olmak üzere pekçok kişinin yolu Üsküdar'da kesişmiştir. Üsküdar şehir müzesi geçmişi daha algılanabilir ve anlaşılır şekilde aktarabilmesi için her katta ayrı ayrı içeriğe sahip olmalıdır.

Bu amaçla Üsküdar'ın bugünü ve geleceğini konu alan, tarih, sanat, mimarlık, kültürel ve demoğrafik özellikler, sağlık, iktisadi ve sosyal hayat gibi çeşitli konuları başlıkları şehir müzesi projesinde yer almalıdır. Halkın ticaret ve gündelik yaşamı her yönüyle kendine has özelliği, kurulacak müzede bir arada sunulmalıdır. Kronolojik olduğu kadar tematik bir mantığı da içeren müzede, kentin tarihsel süreçte geçirdiği önemli değişiklikler, yaşanan krizler ve gelişmeler ele alınmalıdır. Ancak kenti ve kent kültürünü tanımak, araştırmak ve öğrenmek isteyenlerin gidebilecekleri bir müze olmalıdır. Bu açıdan da; kurulacak Şehir Müzesi'nde Arşiv ve Araştırma Merkezi de oluşturulmalıdır. Yaşam kalitesini yükseltmek, kültürel değerlerin benimsenmesine yardımcı olmak amacıyla "Üsküdar Şehir Müzesi" kuruluş çalışmalarına hız verilmelidir. Öncelikle müzenin kuruluş aşamasında durum saptaması ile ilgili çalışmalar yapılmalıdır.

Arkeolojik envanter çalışması, etnoğrafik envanter çalışması kentsel mimari dokusu ile ilgili envanter çalışması sözlü ve yazılı tarihin belgelenmesi ile ilgili envanter çalışması yapılmalıdır.

Envanter çalışmalarında müzenin arşivi oluşturulmalıdır. Sözlü ve yazılı tarihin belgelenmesi ile ilgili envanter çalışması yapılmalıdır. Şehrin kültür kimliğinin kaybolmasına yol açmadan geleneksel ve modern sentezlerden oluşan her türlü görsel malzemenin sergilendiği müzede yaşayan tarihi sunum yanında, canlı tarihe tanıklık etmiş kişilerin de aktarımlarından yararlanılmalıdır. Prof. Dr. Ahmet Yüksel Özemre gibi pek çok kişi bu konuda yaşayan kaynaklardandır.

Şehir Müzesi'nin Kurulma Gereği Proje Olarak Değerlendirildiğinde;

-Projelendirme ve fizibilite konuları araştırılmalıdır.

-Üsküdar ve civarının fiziksel, tarihsel ve kültürel yapısı araştırılmalıdır.

-Şehir müzesi için mekân tesbiti yapıp, sergileme projesi hazırlanmalıdır.

Öncelikle müze binası için yer saptanmalıdır. Çeşitli etkinlikler ve müze çalışmalarını destekleyecek mekânlara ihtiyaç vardır. Bu amaçla sosyal hizmet ve paylaşım alanları oluşturulmalıdır.

Ziyaretçilerin daha fazla müzede kalmalarını sağlayacak mekânlar tasarlanmalıdır.

Şehir müzesinde yer alacak malzemelerin tespiti ve temini çalışmalarına biran önce başlanmalıdır. Oluşturulacak şehir müzesi, özellikle mimari eserlerin maketleri yanında, görsellerinin de sergilendiği, açıklayıcı bilgi panolarının yer aldığı, modern sesli ve görsel sergileme yöntemleri kullanarak tasarım yapılmalıdır.

-Bu tür müze kompleksine verilecek fonksiyonlar araştırılmalıdır.

-Kuruluş modeli oluşturulmalıdır.

-Kurulacak müze için koleksiyonun oluşumu, işgücü ve finansal kaynaklar belirlenmelidir.

Müze projeleri için kontrol merkezi oluşturulmalıdır. Müzelerin kurulması uzmanlık işidir ve bu alanda uzman kişilerle ortaklaşa çalışılması zorunludur. Gerek proje esnasında, gerekse uygulama aşamasında profesyonel kadronun oluşturulması ve çalışmaları denetlemesi müzenin kuruluş aşaması için önemlidir. İstanbul'un esnaflığına, tüccarlığına, zanaatkarlığına ve sanatına kadar inen çok yönlü birlikte yaşamaya dayalı bu anlayış hakim olduğu Üsküdar şehri, kendine özgü değerleriyle, gelecek kuşaklara aktarmada kurulacak şehir müzesi önemli rol üstlenecektir. Kentin hemen her alanında kendine özgü özelliklerin kaybolmasını önleyecek eğitim kurumu işlevini sürdürecektir bu tür müzelerin kurulması zorunluluktur. Bilimsel müzecilik açısından bu müze ile; şehrin etnoğrafik özelliği, tarihi ve kültürel yapısının gelişim ve değişimi sergilenecektir. Farklı yaşamların, farklı kültürlerin birlikte yaşadığı, birbirlerini etkilediği bir kent olarak Üsküdar Şehir Müzesi, asırlık tarihe ev sahipliği yapacaktır.

Özellikle geçmişi çok eskilere dayanan yaşam tarzı, kültürel yapısı, sosyal ve ekonomik faaliyetleri sonucu bir çekim alanı oluşturarak, geçmiş ile bugün arasında kültür köprüsü kuracaktır. Sonuç olarak; Üsküdar'da böyle bir müzenin kurulması, geçmişin görsel malzemeyle yeniden sunumu eğitim, kültür ve tari-

Paşalimanı eski tütün depoları

hin aktarımında önemli bir boşluğu dolduracaktır. Yetiştirdiği sanatçıları, bilgileri ile bilimin ve sanatın merkezi olan şehir, bu müzeyi çoktan hak etmiştir. Kısaca zengin kent kültürü ile Üsküdar'da bir 'Şehir Müzesi' oluşturulması gereği artık bir zorunluluk olarak kendini hissettirmektedir.

Üsküdar'ın geçmiş değerleriyle birlikte, kentsel değişiminde sergilendiği bir müzeyi kurmak ve gelecek kuşaklara bırakmak için harcanacak çaba herşeye değer olacaktır. Oluşturulacak müze projesinin en kısa zamanda hayata geçirilmesi dileğimle, saygılar sunarım.

KAYNAKLAR

Turgay ALP; <http://www.aksam.com.tr>

Erbay, Fethiye; **Alternative Organizational Structures in Museums, Management in City and Social History Museums**, History Foundation, City and Society History Museums International Conference, 28-30 Jun, ist.,1995

Erbay, Fethiye; **Reflection of the Changes In Museum Technology to Cultural Tourism**, Technology Impact on Cultural Tourism International Conference, Boğaziçi University Tourism dept. and United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 27-29 May, ss: 271 –276, İstanbul,2000, (ISBN 975- 518-154-799)

Fethiye ERBAY; **Turizme Bir Hizmet Sektörü Olarak Müzelere Alternatif Yaklaşımlar** , Anadolu Turizm Araştırma Dergisi, no:5, 1996,

Fethiye ERBAY; **Müze Erişilebilirliğinde Tanıtım ve Reklamın Önemi**, Askeri Müze Konferans Bildirisi, 25-27 eylül 2002,İstanbul

Ziya SANDIKÇIOĞLU; **Üsküdar Belediyesi Şehir Müzesi olarak hizmete açılması**; <http://www.sanatale-mi.net>

Haber; **2010 da Üsküdar** <http://www.haber34.com/>

Haber; **Museum of Metro History** www.russianmuseums.info/M375

Haber; **Moscow metro museum** <http://www.moscow-taxi.com/museums/metro->

Haber; **Atina “Metro Museum”** <http://www.athensguide.com/newmetro.html>

Haber; **Muzenin içinden**; <http://www.obmuze.com/>